

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
TEISĖS DEPARTAMENTAS**

PAŽYMA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO „DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ
(TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PROJEKTO
(TAP- 16-559(2), 16-560(2)) (TAIS NR. 16-5142) (toliau – Projektas)**

2016-04-28 Nr. NV-1323

Vilnius

1. Projekto rengėjas – Teisingumo ministerija.

2. Projekto tikslas, esmė – Projektu teikiamoje Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijoje (toliau – Koncepcija) nustatomi pagrindinės teisinio reguliavimo, susijusio su visuomeninių teisėjų (tarėjų) (toliau – tarėjai) instituto teismuose įsteigimu, kryptys bei nuostatos, kuriomis turėtų būti vadovaujama rengiant susijusių teisės aktų pakeitimus.

Pagrindiniai tarėjų instituto teismuose diegimo tikslai – visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas.

Projektas parengtas, įgyvendinant Vyriausybės 2012–2016 metų programos 461 punkto nuostatą „*Atkursime žmonių pasitikėjimą teisine sistema, parengsime koncepciją ir įstatymų pakeitimo projektus dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose*“ ir Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių 352 punkto priemonę „*Parengti visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepciją ir pateikti ją visuomenei vertinti*“.

Koncepcijoje siūlomas tarėjų instituto teismuose teisinis pagrindas turėtų būti įtvirtintas Konstitucijoje, nustatant, kad teisingumą vykdo teisėjai ir kartu su teisėjais – tarėjai. Be to, turėtų būti tikslinami 10 įstatymų (Teismų įstatymas, Administracinių bylų teisenos įstatymas, Valstybės tarnybos įstatymas, Civilinis kodeksas, Civilinio proceso kodeksas, Baudžiamasis kodeksas ir kt.).

Koncepciją siūloma tvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu.

Koncepcijoje siūlomos pagrindinės tarėjų instituto teismuose nuostatos:

- Pagrindiniai reikalavimai tarėjams: būti LR piliečiu; amžiaus riba 25-65 m., išskyrus savanoriško kandidatavimo atvejį; būti veiksniam visose srityse; būti tinkamos sveikatos būklės, ne žemesnio kaip vidurinio išsilavinimo; nepriekaištinga reputacija; nebūti valstybės politiku, valstybės pareigūnu, statutiniu valstybės tarnautoju, teisėju, prokuroru, advokatu, notaru, antstoliu, teismo, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos tarnautoju ar darbuotoju, kariu ir pan.;

- Tarėjų atrankos procedūra ir sąrašo sudarymas. Tarėjų sąrašą administruotų Teisingumo ministerija. Asmenys į šį sąrašą galėtų įsirašyti savanoriškais pagrindais bei atrinkti atsitiktinės atrankos būdu, vadovaujantis Gyventojų registro duomenimis. Asmuo, įrašytas į tarėjų sąrašą, privalėtų atlikti tarėjo pareigas, atsisakius - taikoma administracinė atsakomybė.

- Tarėjai būtų skiriami dalyvauti tik tam tikrų kategorijų bylose (pvz., dėl labai sunkių nusikaltimų; dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimų; darbo bylose; bylose viešajam interesui ginti; dėl tarnybinių ginčų ir kt.), kai to pageidautų bent viena proceso šalis, prokuroras, kaltinamasis, nukentėjęsysis ar jų gynėjai. Visais atvejais skiriami korupcinio pobūdžio nusikaltimų ir darbo bylose. Tarėjai dalyvautų tik žodinio bylos nagrinėjimo procese pirmosios instancijos teismuose.

- Tarėjų veiklos garantijos: 1) tarėjai turėtų teisę gauti vykimo išlaidų bei gyvenamosios patalpos nuomos išlaidų atlyginimą; 3) mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio

kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti ar teismo sprendimui priimti sugaištą laiką, taip pat būtų kompensuojama už laiką, sugaištą susipažinti su bylos medžiaga; 4) garantuojama darbo vieta.

- Koncepcijoje nustatoma tarėjų pareigos, jų pasibaigimas, išbraukimas iš tarėjų sąrašo.

Teigiamos pasekmės: 1) visuomenės švietimas; 2) požiūrių įvairovė; 3) „gyvosios“ ir formaliosios teisės suartinimas; 4) didesnė demokratija; 5) papildoma apsauga nuo galimo poveikio teismui, piktnaudžiavimo; 6) papildomas teisėjų nepriklausomumo garantas; 7) didesnis legitimumas.

Neigiamos pasekmės: 1) išaugusios sąnaudos (laikas ir finansiniai ištekliai); 2) sprendimų argumentavimas subjektyviu teisingumo jausmu, emocijomis; 3) tarėjų korupcijos, šališkumo rizika; 4) grėsmė jurisprudencijos tęstinumo principui; 5) išaugęs kvalifikuoto teisinio atstovavimo poreikis; 6) grėsmė tarėjams dėl atliekamų funkcijų pobūdžio.

Galimos papildomos rizikos: nepasitikėjimas tarėjais; piliečių nenoras būti tarėjais; konfidencialumo principo nesilaikymas ir kt.

Finansinis ir ekonominis pagrįstumas. Papildomos valstybės biudžeto lėšos reikalingos tarėjų atrankai ir sąrašui administruoti; socialinių garantijų užtikrinimui; teismų infrastruktūrai pagerinti. *Realus lėšų poreikis bus tiksliai identifikuotas, rengiant koncepcijos įgyvendinamuosius teisės aktus.*

Metinis valstybės biudžeto lėšų poreikis tarėjams sumokėti sudarytų apie 7 mln. eurų.

Vienartinės apie 750 tūkst. eurų investicijos informacinėms sistemoms patobulinti sudarytų: 150 tūkst. eurų – Gyventojų registrui, 600 tūkst. eurų – Lietuvos teismų informacinei sistemai. **Derinimas.** Projektas buvo pateiktas išvadoms gauti Teisėjų tarybai, Lietuvos advokatūrai, Generalinei prokuratūrai, Finansų ministerijai, Nacionalinei teismų administracijai, VĮ Registrų centrui, VU Teisės fakultetui, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetui. Dėl Projekto konsultuotasi su visuomene, paskelbus Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje.

Projektas svarstytas Ministerijų atstovų (viceministrų, ministerijų kanclerių) 2016 m. balandžio 19 d. pasitarime. LRVK Teisės departamento pastabų ir pasiūlymų, į kuriuos neatsižvelgta ar atsižvelgta iš dalies, įvertinimas pateiktas Projekto derinimo pažymoje.

Dėl Finansų ministerijos pastabos *dėl siūlomo per didelio tarėjams mokamos kompensacijos* (vienos darbo dienos kompensacija tarėjui sudarytų 88,24 euro) *dydžio*, nurodoma, jog įtvirtinant pilietinę pareigą atlikti tarėjo funkcijas, turi būti nustatyta ir adekvati kompensacija, kuri tinkamai kompensuotų tarėjo pareigų atlikimo laikotarpiu asmens prarandamas pajamas. Nustačius mažą kompensaciją, manoma, jog savanoriškai tarėjo pareigas norėtų atlikti tik nedidelė dalis piliečių.

3. Dalykinio ir teisinio vertinimo išvada. Įvertinę po Ministerijų atstovų (viceministrų, ministerijų kanclerių) 2016 m. balandžio 19 d. pasitarimo, patikslinto Projekto atitiktį įstatymams ir teisės technikos reikalavimams, esminių pastabų neturime, tačiau pakartotinai atkreipiame dėmesį į tai, kad būtų tikslinga ateityje tikslinti Teisėkūros pagrindų įstatymo 12 straipsnio 2 dalį, aiškiai sureguliuojant koncepcijos tvirtinimo atvejus, kuomet koncepcijos nuostatomis įgyvendinti būtina keisti Konstituciją.

Pažymėtina, kad Projektas iš esmės atitinka Vyriausybės darbo reglamento, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728, reikalavimus.

Teisės departamento direktoriaus pavaduotojas

Aleksandr Radčenko

Tatjana Knyzienė, tel. 870663862, el. p. tatjana.knyziene@lr.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 30, LT-01104 Vilnius,
tel. (8 5) 266 2984, faks. (8 5) 262 5940, el. p. rastine@tm.lt,
atsisk. sąskaita LT267044060000269484 AB SEB bankas, banko kodas 70440.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188604955

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2016-04-26 Nr. (1.5.)ST-472

DĖL SEIMO NUTARIMO PROJEKTO TEIKIMO

Teikiame po 2016 m. balandžio 19 d. ministerijų atstovų pasitarimo patikslintą Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektą (toliau – Nutarimo projektas). Įvertinus Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės departamento pastabas, pateiktas 2016 m. balandžio 13 d. pažymoje Nr. NV-1115, po ministerijų atstovų pasitarimo Nutarimo projektas patikslintas šiais aspektais:

- Nutarimo projektu tvirtinamos Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos (toliau – Koncepcija) 7 punkte patikslinta Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso įsigaliojimo data;

- patikslintas Koncepcijos V skyriaus pavadinimas;

- Koncepcijos 24 punkte nurodyta, kad siekiant, kad kuo daugiau visuomenės atstovų savanoriškais pagrindais įsirašytų į tarėjų sąrašą, planuojama pasitelkti visuomenės informavimo ir teisinio švietimo priemones;

- Koncepcijos 25.3 punkte iš kelių teisinio reguliavimo alternatyvų pasirinkta viena – numatoma, kad tarėjai nebus skiriami dalyvauti Koncepcijoje minimų kategorijų bylose, jei jose faktiniai duomenys, sudarantys valstybės paslaptį, bus naudojami kaip įrodymai, išskyrus atvejus, kai jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka;

- Koncepcijos 29.5 punkte papildomai nurodyta, kad tarėjo pareigos galėtų pasibaigti ir tarėjas galėtų būti išbrauktas iš tarėjų sąrašo ir kitais, nei nurodyta Koncepcijos 29.1-29.4 punktuose, atvejais, kuriuos nustatys įstatymai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės departamento pastabos ir pasiūlymai, į kuriuos neatsižvelgta ar atsižvelgta iš dalies, įvertinti Nutarimo projekto derinimo pažymoje.

Dėl ministerijų atstovų pasitarimo metu pakartotinai išsakytos Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pastabos dėl tarėjams mokamos kompensacijos dydžio pastebėtina, kad ši pastaba jau buvo įvertinta, teikiant pirminį projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Atsižvelgiant į tai, kad tarėjų procesinės teisės ir pareigos būtų iš esmės prilygintos teisėjo procesinėms teisėms ir pareigoms, Koncepcijoje numatoma, kad tarėjams būtų mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti ar pasitarimuose teismo sprendimui priimti sugaištą

laiką, taip pat nustatyta tvarka būtų kompensuojama už laiką, sugaištą susipažinti su bylos medžiaga. Manytina, kad įtvirtinant pilietinę pareigą atlikti tarėjo funkcijas turi būti nustatyta ir adekvati kompensacija, kuri atspindėtų šių funkcijų turinį ir tinkamai kompensuotų tarėjo pareigų atlikimo laikotarpiu asmens prarandamas pajamas. Be to, nustačius neproporcingai mažą kompensaciją, tikėtina, kad savanoriškai atlikti tarėjo pareigas pageidautų santykinai nedidelė dalis visuomenės atstovų.

Nutarimo projektas parengtas, įgyvendinant Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punkto nuostatą „Atkursime žmonių pasitikėjimą teisine sistema, parengsime koncepciją ir įstatymų pakeitimo projektus dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose“ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 352 punkto priemonę „Parengti visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepciją ir pateikti ją visuomenei vertinti“.

Numatomo teisinio reguliavimo dalykas – visuomeninių teisėjų (tarėjų) (toliau – tarėjai) institutas teismuose. Numatomais parengti teisės aktais siekiama reglamentuoti reikalavimus tarėjams, tarėjų atrankos procedūrą ir sąrašo sudarymą, tarėjų vaidmenį procese, teises ir pareigas, veiklos garantijas, atsakomybę, pareigų pasibaigimą, išbraukimą iš tarėjų sąrašo ir kt. Taip pat šiuose teisės aktuose bus nustatyta, kurių kategorijų civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose tarėjai atliks savo funkcijas. Pagrindiniai tarėjų instituto teismuose diegimo tikslai – visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas. Šio instituto diegimo teigiamos ir neigiamos pasekmės apibūdinamos pačioje Koncepcijoje.

Koncepciją siūloma tvirtinti Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu, atsižvelgiant į tai, kad Koncepcijai įgyvendinti reikės pakeisti Lietuvos Respublikos Konstituciją. Vadovaujantis Konstitucijos 147 straipsniu, sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Lietuvos Respublikos Seimui ne mažesnė kaip 1/4 visų Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė. Lietuvos Respublikos Vyriausybė neturi Konstitucijos keitimo iniciatyvos teisės.

Dėl Nutarimo projekto konsultuotasi su visuomene, paskelbus Nutarimo projektą Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2016 m. vasario 4 d. raštu Nr. (1.6.)2T-122 Nutarimo projektas buvo pateiktas išvados ir pasiūlymas gauti Teisėjų tarybai, Lietuvos advokatūros Advokatų tarybai, Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, Lietuvos Respublikos finansų ministerijai, Nacionalinei teismų administracijai, Valstybės įmonei Registrų centrui, Vilniaus universiteto Teisės fakultetui, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetui. Dėl Nutarimo projekto buvo gautos Teisėjų tarybos, Lietuvos advokatūros, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nacionalinės teismų administracijos, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto išvados. Pastabos ir pasiūlymai, į kuriuos neatsižvelgta ar atsižvelgta iš dalies, įvertinti Nutarimo projekto derinimo pažymoje, kuri kartu su suinteresuotų institucijų raštais Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2016 m. balandžio 6 d. raštu Nr. (1.5.)2T-391.

Nutarimo projektas nėra notifikuoamas Europos Komisijai pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 617 „Dėl keitimosi informacija apie standartus, techninius reglamentus ir atitikties įvertinimo procedūras taisyklių patvirtinimo“ reikalavimus.

Nutarimo projektą parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. 1R-284 sudaryta darbo grupė dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos parengimo (darbo grupės pirmininkas – teisingumo viceministras Julius Pagojus). Nutarimo projekto parengimą koordinavo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisės sistemos departamentas (direktoriaus pavaduotoja Natalija Žilinskienė, tel. (8 5) 266 2934, el. paštas natalija.zilinskiene@tm.lt) Teisės sistemos vystymo skyriaus (vedėja Reda Gabrilavičiūtė, tel. (8 5)

266 2931, el. p. reda.gabrilaviciute@tm.lt) patarėjas Tautginas Mickevičius, tel. (8 5) 266 2859, el. paštas tautginas.mickevicius@tm.lt.

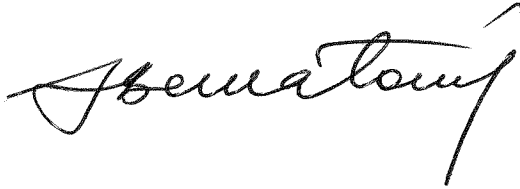
PRIDEDAMA:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ projektas, 1 lapas.

2. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektas, 14 lapų.

3. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projekto derinimo pažyma, 2 lapai.

Teisingumo ministras

Juozas Bernatoniš

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO „DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PROJEKTO PATEIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2016 m. d. Nr.
Vilnius

Įgyvendindama Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punktą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 352 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Pritarti Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektui ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Seimui.

2. Įgalioti teisingumo ministrą Juozą Bernatonių, o jam negalint dalyvauti – teisingumo viceministrą Giedrį Mozūraitį atstovauti Lietuvos Respublikos Vyriausybei svarstant nurodytą nutarimo projektą Lietuvos Respublikos Seime.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras

Teisės sistemos departamento
direktoriaus pavaduotoja
Natalija Žilinskienė
2016-04-20

Teisingumo ministras
Juozas Bernatonių
Juozas Bernatonių

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

**NUTARIMAS
DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS
PATVIRTINIMO**

2016 m. d. Nr.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1 straipsnis.

Patvirtinti Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepciją (pridedama).

Seimo Pirmininkas

Teisės sistemos departamento
direktoriaus pavaduotoja
Natalija Žilinskienė
2016-04-20

Teisingumo ministras
Juozas Bernatonių
Juozas Bernatoniš

VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJA

I SKYRIUS TEISINIS KONCEPCIJOS RENGIMO PAGRINDAS

1. Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcija (toliau – koncepcija) parengta įgyvendinant Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punkto nuostatą „Atkursime žmonių pasitikėjimą teisine sistema, parengsime koncepciją ir įstatymų pakeitimo projektus dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose“.

II SKYRIUS BENDRAS TEISINIO REGULIAVIMO DALYKO IR TIKSLŲ APIBŪDINIMAS

2. Numatomo teisinio reguliavimo dalykas – visuomeninių teisėjų (tarėjų) (toliau – tarėjai) institutas teismuose. Numatomais parengti teisės aktais siekiama reglamentuoti reikalavimus tarėjams, tarėjų atrankos procedūrą ir sąrašo sudarymą, tarėjų vaidmenį procese, teises ir pareigas, veiklos garantijas, atsakomybę, pareigų pasibaigimą, išbraukimą iš tarėjų sąrašo ir kt. Šiuose teisės aktuose taip pat bus nustatyta, kurių kategorijų civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose tarėjai atliks savo funkcijas.

3. Pagrindiniai tarėjų instituto teismuose diegimo tikslai – visuomenės pasitikėjimo teismais ir teisine sistema didinimas, teismų darbo atvirumo skatinimas, visuomenės teisinis švietimas.

4. Vadovaujantis visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ 2015 m. spalio 1–10 d. atlikto tyrimo duomenimis¹, teismais pasitiki 25 proc., o nepasitiki – 24,9 proc. Lietuvos gyventojų. Vadovaujantis Eurobarometro 2015 m. gegužės mėn. duomenimis², teisingumo sistema pasitiki 41 proc., o nepasitiki – 51 proc. Lietuvos gyventojų.

5. Lietuvos teisės instituto 2015 m. parengtoje monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“ (tyrimo vadovas – Petras Ragauskas) (toliau – monografija) pabrėžiama, kad piliečių pasitikėjimo ir pasitenkinimo valdžia siekimas – būtinas demokratijos atributas. Jei šis tikslas nėra įgyvendinamas, būtina imtis institucinių arba procedūrinių reformų ar kitų adekvačių korekcinųjų priemonių. Viena iš tokių priemonių, kuria siekiama didinti visuomenės pasitikėjimą teismų veikla, ir būtų tarėjų instituto teismuose įdiegimas.

¹ Prieiga per internetą:

<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>.

² Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/showchart_column.cfm?keyID=2196&nationID=21,&startdate=2015.05&enddate=2015.05.

III SKYRIUS

TEISĖS AKTŲ, REGULIUOJANČIŲ TEISMŲ VEIKLĄ IR VISUOMENĖS ATSTOVŲ DALYVAVIMĄ TEISMŲ VEIKLOJE, APIBŪDINIMAS

6. Galiojančiuose Lietuvos teisės aktuose jau šiuo metu yra įtvirtintos tam tikros visuomenės atstovų dalyvavimo teismų veikloje formos. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – Teismų įstatymas) 10 straipsnio 2 dalimi, teismų savivalda, be kita ko, grindžiama visuomenės dalyvavimu. Teismų įstatymas nustato, kad visuomenės atstovai skiriami nariais į Pretendentų į teisėjus atrankos komisiją, Teisėjų etikos ir drausmės komisiją, teismo administracinės veiklos ar su teisingumu vykdymu nesusijusios teisėjo veiklos tyrimo komisiją, Teisėjų garbės teisną.

7. Teismo procesą reguliuojantys įstatymai taip pat apibrėžia visuomenės teises teismo proceso metu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – Civilinio proceso kodeksas) 9 straipsnyje įtvirtintas teismo posėdžio viešumo principas, 10 straipsnyje – bylos medžiagos viešumo principas, kurie užtikrina visuomenės teisę atitinkamai stebėti teismo posėdžius ir susipažinti su išnagrinėtos bylos medžiaga. Iš esmės analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – Baudžiamojo proceso kodeksas) 9 ir 9¹ straipsniuose, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – Administracinių bylų teisenos įstatymas) 8 ir 12 straipsniuose, taip pat Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – Administracinių nusižengimų kodeksas), kuris įsigalios 2017 m. sausio 1 d., 570 straipsnyje.

8. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) ir Teismų įstatymo nuostatomis, vykdyti teisingumą, t. y. nagrinėti civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas, pavesta tik profesionaliems teisėjams, kuriems, be kitų reikalavimų, visų pirma keliamas teisinio išsilavinimo kriterijus (Teismų įstatymo 51 straipsnio 1 dalis). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarime pažymėta, kad asmenims, siekiantiems būti teisėjais, teisinėje valstybėje – o Konstitucijoje yra *expressis verbis* įtvirtintas teisinės valstybės siekis – gali ir turi būti keliami kuo didžiausi profesinės kvalifikacijos, taip pat ir teisinio išsilavinimo reikalavimai (net jeigu tokie didžiausi profesinės kvalifikacijos reikalavimai nėra keliami kitiems teisininko profesijos atstovams); jeigu tokie aukščiausi profesinės kvalifikacijos, teisinio išsilavinimo reikalavimai pretendams į teisėjus nebūtų keliami, būtų sudarytos prielaidos teismų darbui tapti mažiau efektyviam ir suprastėti jo kokybei, pažeisti asmens teisės, laisvės, teisėtus interesus, įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes; apskritai būtų sudarytos prielaidos tam, kad teismų, kurių teisėjais buvo paskirti asmenys, neturintys būtinos profesinės kvalifikacijos, vien formaliai vykdomas teisingumas nebūtų toks teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.

9. Teismų įstatymas taip pat reguliuoja kitus su teisėjų teisiniu statusu susijusius santykius: teisėjų įgaliojimus, teises ir pareigas, nepriklausomumo garantijas, skyrimo tvarką, atsakomybę, atleidimo ir pašalinimo iš pareigų pagrindus ir tvarką, socialines garantijas ir kt. Teisėjų procesinės teisės ir pareigos yra detalizuojamos teismo procesą reguliuojančiuose įstatymuose – Civilinio proceso kodekse, Baudžiamojo proceso kodekse, Administracinių bylų teisenos įstatyme, Administracinių nusižengimų kodekse.

10. Galiojančiuose teisės aktuose šiuo metu nėra įtvirtinta galimybė visuomenės atstovams tiesiogiai dalyvauti vykdant teisingumą, t. y. vieniems ar kartu su profesionaliais teisėjais nagrinėti civilines, baudžiamąsias ar administracines bylas.

IV SKYRIUS UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖKŪROS APŽVALGA

PIRMASIS SKIRSNIS VISUOMENĖS DALYVAVIMO VYKDANT TEISINGUMĄ MODELIAI

11. Kaip nurodoma monografijoje, visuomenės atstovas, dalyvaujantis teisingumo vykdymo procese, gali būti apibūdinamas išskiriant kelis esminius kriterijus:

11.1. ši veikla tokiam atstovui nėra nuolatinė, t. y. teisingumo vykdymo procese jis dalyvauja tam tikrą iš anksto apibrėžtą laikotarpį;

11.2. dalyvavimas teismo veikloje jam nėra pragyvenimo šaltinis, t. y. atlygis gali būti nemokamas visai, gali būti kompensuojamas tik išlaidos arba gali būti mokamas tam tikras atlygis, tačiau, siejant su nenuolatiniu veiklos pobūdžiu, tai yra laikinos, vienkartinio pobūdžio pajamos;

11.3. nereikalaujama, kad teisingumo vykdymo procese dalyvaujantis visuomenės atstovas turėtų teisinį išsilavinimą, taigi atrenkant tokius atstovus, kurie iš esmės vykdo tam tikras teismo funkcijas, teisininko kvalifikacija nėra kriterijus.

12. Daugelis Europos valstybių į savo teises sistemas yra įtraukusios vienokį ar kitokį visuomenės atstovų dalyvavimą teismams vykdant teisingumą. Konkretaus tokio dalyvavimo modelio pasirinkimas ir struktūra priklauso nuo daugelio veiksnių, todėl visuomenės dalyvavimo teismų veikloje sistemos yra įvairios ir kiekvienoje valstybėje turi tam tikrų ypatumų. Galima apibendrintai išskirti tris pagrindinius visuomenės dalyvavimo vykdant teisingumą modelius – prisiekusiųjų teismą, tarėjų institutą ir taikos teisėjus:

12.1. Prisiekusiųjų teismas gali būti laikomas viena seniausių visuomenės dalyvavimo teismų veikloje vykdant teisingumą formų, labiausiai susijusia su ne profesionalų (ne teisininkų) dalyvavimu baudžiamajame procese. Bendrai apibūdžiant, prisiekusieji – tai pagal įstatymu nustatytą procedūrą atrinktų asmenų grupė, kuriai suteikiama galia nuspręsti konkrečius klausimus ir priimti sprendimą jų kompetencijai priskirtu klausimu tam tikroje byloje. Prisiekusiųjų teismas paplitęs bendrosios teisės sistemos šalyse – kilęs iš Didžiosios Britanijos ir iš jos kartu su bendrosios teisės sistemos pagrindais perimtas buvusių kolonijų ir kitų valstybių: Jungtinių Amerikos Valstijų, Australijos, Kanados, Naujosios Zelandijos, Airijos. Taip pat šio instituto atmainos aptinkamos ir bendrosios teisės sistemai nepriskiriamose valstybėse – Prancūzijos Respublikoje, Austrijos Respublikoje, Belgijos Karalystėje, Danijos Karalystėje, Graikijos Respublikoje, Norvegijos Karalystėje, Italijoje, Vokietijos Federacinėje Respublikoje, kai kuriuose Šveicarijos Konfederacijos kantonuose ir kt. Istoriskai susiformavo ir yra naudojamos dvi pagrindinės prisiekusiųjų teismo rūšys:

12.1.1. didžioji (kaltinimo) žiuri – prisiekusiųjų kolegija, sprendžianti dėl bylos atidavimo teismui. Ši prisiekusiųjų kolegija sprendžia, ar asmeniui turėtų būti pateikiami kaltinimai, t. y. ar yra pagrindo asmeniui pradėti baudžiamąją bylą – ar pateikta pakankamų įrodymų, kurie leistų manyti, kad yra pagrindo kelti baudžiamąją bylą ir palaikyti kaltinimą joje. Ši prisiekusiųjų teismo forma Anglijoje veikė nuo 1215 m., tačiau 1933 m. jos buvo atsisakyta. Kaltinimo žiuri tebeegzistuoja Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuriose pagal bendrą taisyklę jokia byla negali būti nagrinėjama teisme, neperejusi tam tikro išankstinio patikrinimo stadijos;

12.1.2. prisiekusiųjų teismas (mažoji žiuri) – prisiekusiųjų kolegija, dalyvaujanti nagrinėjant bylą iš esmės ir sprendžianti tam tikrus fakto klausimus, dažniausiai – kaltės klausimą. Prisiekusiųjų uždavinys – teismo nagrinėjimo pabaigoje nuspręsti, ar kaltinamasis yra kaltas. Bendrosios teisės sistemoje nagrinėjant bylą prisiekusieji dalyvauja kartu su profesionaliu teisėju, tačiau jie vykdo nepriklausomą funkciją nustatant faktus, t. y. profesionalaus teisėjo ir prisiekusiųjų kolegijos funkcijos yra griežtai atskirtos.

12.2. Tarėjų institutas, kaip visuomenės dalyvavimo teisingumo vykdymo procese forma, kilo iš prisiekusiųjų teismo, siekiant išspręsti dėl pastarojo modelio naudojimo kilusias problemas, kartu neatsisakant visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymą. Tarėjas – tai visuomenės atstovas, neprivalantis turėti teisinio išsilavinimo ar teisinio darbo patirties, mišrioje kolegijoje kartu su profesionaliu teisėju sprendžiantis ne tik fakto, bet ir teisės taikymo klausimus. Mišrios – tarėjų ir profesionalių teisėjų – bylas nagrinėjančios kolegijos yra labai populiarios žemyninėje Europoje. Tarėjų institutas veikia Vokietijos Federacinėje Respublikoje, Prancūzijos Respublikoje, Švedijos Respublikoje, Austrijoje, Belgijos Karalystėje, Danijos Karalystėje, Ispanijos Karalystėje, Lenkijos Respublikoje, Rusijos Federacijoje, Rumunijoje, Bulgarijos Respublikoje, Skandinavijos valstybėse ir kitur. Mišrios kolegijos egzistuoja ne tik Europoje, tačiau, pavyzdžiui, ir Kinijos Liaudies Respublikoje, Japonijoje. Taigi, nors tarėjų institutas neprasiskverbė į bendrosios teisės sistemos valstybes, tačiau žemyninėje Europoje buvo ištobulintas ir įgijo daugybę variacijų. Visuomenės atstovų dalyvavimo vykdant teisingumą sistemas, nors jos ir labai skirtingos, galima suskirstyti į tris tarėjų instituto formas, iš dalies besiskiriančias viena nuo kitos pagal tikslą, kurio siekiant visuomenės atstovai – tarėjai – įtraukiami į bylą nagrinėjančias kolegijas:

12.2.1. „paprastų“ piliečių įtraukimas į bylas nagrinėjančias teismo kolegijas. Kartais literatūroje jie įvardijami kaip bendruomenės teisėjai ir tai yra didžiausia neprofesionalių teisėjų grupė, dažniausiai dirbanti baudžiamosiose bylose. Šia tarėjų įtraukimo dalyvauti vykdant teisingumą forma iš esmės siekiama tokių pačių tikslų, kaip ir įtraukiant prisiekusiuosius, – demokratijos plėtros, visuomenės atstovavimo tiesiogiai vykdant teisingumą ir kita;

12.2.2. tarėjai, kaip tam tikrų visuomenės grupių ar organizacijų atstovai, įtraukiami korporaciniu pagrindu į toms, paprastai itin gausioms, visuomenės grupėms ar jų nariams aktualių bylų nagrinėjimą. Tai asmenys, kurie nėra profesionalūs teisininkai, tačiau taip pat nėra atsitiktiniai visos visuomenės atstovai, o priklauso tam tikroms organizacijoms (pavyzdžiui, darbuotojų ir darbdavių atstovai);

12.2.3. specializuoti tarėjai – asmenys, kurie yra ne profesionalūs teisėjai, bet tam tikrų sričių ekspertai ir skiriami į teismo kolegiją tais atvejais, kai tos kategorijos byloms tinkamai išnagrinėti būtinos specialiosios žinios, kurių profesionalus teisėjas – teisininkas – paprastai neturi (pavyzdžiui, ekonomikos, medicinos, finansų, statybos srityse ar panašiai).

12.3. Taikos teisėjai – asmenys, kuriems nekeliamas teisinio išsilavinimo reikalavimas, tačiau kurie sprendimus bylose priima savarankiškai, nedalyvaujant ir nepadedant profesionaliems teisėjams. Lyginant su kitomis visuomenės dalyvavimo vykdant teisingumą formomis, galima pasakyti, kad vien iš ne teisininkų sudarytos teismo įstaigos pasitaiko retai ir dažniausiai taikos teisėjams teismo tik sąlygiškai mažareikšmės bylos, kurias šie nagrinėja pirmąja instancija. Paprastai taikos teisėjų institutas yra skirtas ne tik visuomenės dalyvavimui vykdant teisingumą užtikrinti, bet yra arba tradiciškai susiklosčiusi praktika, arba juo siekiama kitokių tikslų, pavyzdžiui, sumažinti profesionalių teisėjų darbo krūvį, išspręsti teisėjų trūkumo problemą ar panašiai. Vienas iš tradiciškai susiklosčiusių šio instituto

11

naudojimo pavyzdžių – Anglijos magistratų teismai. Didžiausią magistratų teismų nagrinėjamų bylų dalį sudaro bylos dėl kelių eismo taisyklių pažeidimų ir baudžiamųjų nusižengimų. Be baudžiamųjų bylų, taikos teisėjai nagrinėja ir nedidelius civilinius ginčus, kai kuriuos šeimos, pavyzdžiui, vaikų išlaikymo, ir nepilnamečių klausimus.

ANTRASIS SKIRSNIS TARĖJŲ INSTITUTO BRUOŽAI

13. Detaliau analizuojant tarėjų instituto paplitimą Europoje, pastebėtina, kad didžiausią įtaką tam padarė Jungtinės Karalystės, Prancūzijos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos teisinė tradicija, kur tarėjų ir prisiekusiųjų institutai yra sena, viduramžius siekianti teisinė tradicija.

14. Tarėjų sprendinių bylų kategorijos priklauso nuo konkrečios valstybės ir gali apimti ne tik baudžiamąsias, tačiau ir darbo, komercines, šeimos ar kitokio pobūdžio bylas. Dalyvavimas aukštesnių pakopų teismuose (išskyrus kai kurias išimtis, pavyzdžiui, apeliacinę instanciją Skandinavijos valstybėse) yra ribojamas, o kasacinės instancijos teismuose – itin retas.

15. Tarėjų vaidmuo bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose skiriasi. Pirmu atveju tarėjai atstovauja visuomenei ir dažniausiai neturi specifinių teisinių žinių (tiesa, kai kuriose valstybėse teisininkams nėra draudžiama būti tarėjais). Taip tarėjai atstovauja visuomenei ir suteikia teisingumo vykdymui „žmogiškąjį veidą“. Antru atveju tarėjai įprastai yra savo srities ekspertai, turintys specialių žinių tam tikroje srityje (darbo santykių, prekybos ir kita).

16. Plačiausiai Europoje paplitęs yra vokiškas tarėjų modelis, kurio esmė yra ta, kad teisėjai ir tarėjai bylas nagrinėja mišrioje kolegijoje ir turi vienodą balso teisę priimant sprendimus. Klasikinę kolegiją šiuo atveju sudaro vienas profesionalus teisėjas ir du tarėjai, taigi įmanoma situacija, kai tarėjai savo balsų persvara priima sprendimą, priešingą profesionalaus teisėjo nuomonei. Tiesa, praktikoje tai pasitaiko labai retai.

17. Bendrosios kompetencijos teismų tarėjų atrankoje vienokia ar kitokia forma dalyvauja vietos bendruomenės ir (ar) vietos savivaldos institucijos. Skandinavijos valstybėse parenkant tarėjus didelės įtakos turi politinės partijos, todėl tarėjai neretai yra kritikuojami kaip politiškai angažuoti. Specializuotų teismų tarėjų ekspertų atrankoje įprastai dalyvauja socialiniai partneriai ir kolegijos sudaromos pagal trišalį (Skandinavijoje) arba dvišalį (Prancūzijos Respublikoje) principus.

18. Reikalavimai kandidatams į tarėjų pareigas daugelyje nagrinėtų valstybių skiriasi nedaug ir įprastai apima amžių (apatinė riba dažniausiai yra 25–30 m., o viršutinė – 65–70 m.), valstybinės kalbos mokėjimą, sėslumo cenzą ir draudimą dirbti teisėsaugos institucijose. Pilietybė kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Norvegijos Karalystėje) nėra būtinas reikalavimas.

19. Įprastai deklaruojama, kad tarėjai turi tokias pat teises ir pareigas, kaip ir profesionalūs teisėjai, tačiau tarėjai ne visada gali susipažinti su bylos medžiaga iki proceso, taip pat nedalyvauja priimant kai kuriuos procesinius sprendimus ar sprendžiant bylas rašytinio proceso metu. Darbo užmokestis tarėjams dažniausiai nėra mokamas, tačiau jie turi teisę į kompensacijas už sugaištą laiką.

20. Tarėjų institutas sulaukia kritikos tiek iš mokslininkų, tiek iš profesionalių teisėjų. Įprastai kritikuojamas tarėjų pasyvumas, emociingumas, teisinių žinių stoka, padidėjusios laiko sąnaudos sprendžiant bylas ar tarėjų skyrimas politiniu pagrindu. Kita vertus, išskiriami ir teigiami tarėjų dalyvavimo aspektai, tokie kaip pasitikėjimo teisingumo sistema didinimas, visuomenės teisinis švietimas

ir platesnės perspektyvos nagrinėjamai bylai suteikimas. Kartu pastebima ir tai, kad tarėjų teisinė kompetencija laikui bėgant didėja. Esamos problemos siūloma spręsti vienokiu ar kitokiu būdu tobulinant sistemą (pavyzdžiui, keičiant atrankos mechanizmą, organizuojant mokymus ir kita), tačiau pastebimos ir tendencijos riboti tarėjų dalyvavimą teismo procese. Pavyzdžiui, Suomijos Respublikoje tarėjų skaičius buvo sumažintas dėl ekonominių motyvų, o Latvijos Respublikoje šio instituto buvo atsisakyta apskritai.

V SKYRIUS

TARPTAUTINĖS TEISĖS, EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS PRINCIPŲ APŽVALGA

21. Tarėjų institutas tarptautinės ar Europos Sąjungos teisės aktais nėra reguliuojamas. Vis dėlto šiame kontekste pastebėtina tai, kad tiek tarptautinių, tiek Europos Sąjungos lygiu yra įtvirtinti pagrindiniai teismų veiklos principai, pavyzdžiui, teisė į teisingą teismą, teismo nepriklausomumas ir nešališkumas, kurių, įdiegus tarėjų institutą teismuose, turės laikytis ne tik profesionalūs teisėjai, bet ir tarėjai. Atskirai paminėtinos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, taip pat šių teisės aktų nuostatas interpretuojančių Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimai, į kuriuos turi atsižvelgti teismai, vykdydami teisingumą.

Taip pat pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ne viename sprendime (pavyzdžiui, byloje *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*) yra nurodęs, kad neprofesionalų dalyvavimas priimant teismo sprendimus savaime neprieštarauja Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintai teisei į teisingą teismą.

VI SKYRIUS

PAGRINDINĖS TARĖJŲ INSTITUTO TEISMUOSE NUOSTATOS

22. Tarėjų instituto teismuose teisinis pagrindas turėtų būti įtvirtintas Konstitucijoje, pakeičiant IX skirsnį „Teismas“ ir nustatant, kad teisingumą vykdo teisėjai ir kartu su teisėjais – tarėjai. Konstitucijoje tikslinga įtvirtinti, kad atrinktas asmuo privalo atlikti tarėjo pareigas, o tarėjų teisinį statusą detalčiau reguliuoja įstatymai. Taip pat turėtų būti pakeistas Konstitucijos 48 straipsnis ir nustatyta išimtis, kad tarėjo funkcijų vykdymas, kaip pilietinės pareigos atlikimas, nėra laikomas priverčiamuoju darbu. Tarėjų teisinį statusą reguliuojančiame Teismų įstatymo naujame skyriuje ir teismo procesą reguliuojančiuose įstatymuose siūloma aptarti toliau dėstomus tarėjų veiklos klausimus.

23. Reikalavimai tarėjams. Siūloma nustatyti tokius pagrindinius reikalavimus asmeniui, kuris galėtų būti skiriamas tarėju: būti Lietuvos Respublikos piliečiu; būti ne jaunesniam nei 25 metų ir ne vyresniam nei 65 metų (viršutinė amžiaus riba nebūtų taikoma savanoriško kandidatavimo atveju); būti veiksniam visose srityse; būti įgijusiam ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą; nepriklausyti Teismų įstatymo 52 straipsnio 1–3 punktuose nurodytoms asmenų grupėms; mokėti lietuvių kalbą; būti deklaravusiam gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje; nebūti valstybės politiku, valstybės pareigūnu, statutiniu valstybės tarnautoju, teisėju, prokuroru, advokatu (advokato padėjėju), notaru (asesoriumi), antstoliu (antstolio padėjėju), teismo, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos, Nacionalinės teismų administracijos valstybės tarnautoju ar darbuotoju, dirbančiu pagal darbo sutartį, kariu. Taip pat tarėjais nebūtų skiriami asmenys, kurie dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių priežasčių negali atlikti tarėjo pareigų.

Ar asmuo atitinka tarėjui keliamus kai kuriuos formaliuosius reikalavimus (pavyzdžiui, amžius, pilietybė), būtų tikrinama, pasinaudojant Gyventojų registro (ar kitų valstybės registų ar informacinių sistemų) duomenimis. Atitiktį kitiems minėtiems reikalavimams asmuo patvirtintų pateikdamas nustatytos formos deklaraciją. Prireikus asmens atitiktį šiems reikalavimams patikrintų tarėjų sąrašą administruojanti institucija. Šiai institucijai suteiktina teisė gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, registų, kitų subjektų informaciją, reikalingą patikrinimui atlikti. Už žinomai neteisingų duomenų deklaracijoje pateikimą ar reikalingų duomenų nepateikimą galėtų būti taikoma administracinė atsakomybė.

24. Tarėjų atrankos procedūra ir sąrašo sudarymas. Siūloma nustatyti, kad tarėjų sąrašą administruoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Asmenys, atitinkantys tarėjams keliamus reikalavimus, į šį sąrašą galėtų įsirašyti savanoriškais pagrindais. Siekiant įtraukti pakankamai visuomenės atstovų ir užtikrinti tarėjų instituto teismuose veiksmingumą, į tarėjų sąrašą taip pat būtų įtraukiami asmenys, atrinkti atsitiktinės atrankos būdu, vadovaujantis Gyventojų registro duomenimis. Siūloma nustatyti, kad tarėjų sąrašas sudaromas penkerių metų laikotarpiui (savanoriško kandidatavimo atveju šis ribojimas nebūtų taikomas). Asmuo, įrašytas į tarėjų sąrašą savanoriškais pagrindais ar atsitiktinės atrankos būdu, privalėtų atlikti tarėjo pareigas. Atsisakius atlikti šias pareigas galėtų būti taikoma administracinė atsakomybė.

Siekiant, kad kuo daugiau visuomenės atstovų savanoriškais pagrindais įsirašytų į tarėjų sąrašą, planuojama pasitelkti visuomenės informavimo ir teisinio švietimo priemones.

Nagrinėjant darbo bylas siūloma nustatyti specialią tarėjų atrankos procedūrą, t. y. į tarėjų sąrašą būtų įtraukiami asmenys, kuriuos pasiūlytų darbuotojams ir darbdaviams atstovaujančios organizacijos.

Dalyvauti konkrečiose bylose į sąrašą įtraukti tarėjai taip pat būtų skiriami atsitiktinės atrankos būdu, pasinaudojant Lietuvos teismų informacinė sistema (toliau – LITEKO). Siūloma nustatyti, kad per vienus metus tas pats asmuo gali būti skiriamas dalyvauti nagrinėjant ne daugiau kaip 1–2 bylas (atsižvelgiant į dalyvautose bylose jam jau tekusį krūvį). Prioriteto tvarka bylos būtų skiriamos nagrinėti asmenims, įrašytiems į tarėjų sąrašą savanoriškais pagrindais. Be to, skiriant tarėją dalyvauti konkrečioje byloje paprastai būtų atsižvelgiama, kad tarėjo deklaruota gyvenamoji vieta nebūtų pernelyg nutolusi nuo bylos nagrinėjimo vietos.

25. Bylos, kurias nagrinėjant tarėjai atliktų savo pareigas:

25.1. Tarėjai būtų skiriami dalyvauti šių kategorijų bylose:

25.1.1. bylose dėl labai sunkių nusikaltimų. Šiais nusikaltimais grubiausiai kėsiamasi į asmens ir visuomenės vertybes – žmogaus gyvybę, sveikatą, seksualinio apsisprendimo laisvę ir pan. Šios bylos dažnai sulaukia rezonansinio atgarsio ir didelio visuomenės dėmesio. Visuomenės atstovų įtraukimas į šių bylų nagrinėjimą sudarytų sąlygas, kad šiose bylose būtų labiau įsiklausoma į visuomenėje vyraujančią teisingumo, etinių, moralinių vertybių sampratą;

25.1.2. bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimų: kyšininkavimo bylose (Baudžiamojo kodekso 225 straipsnio 1–3 dalys), prekybos poveikiu bylose (Baudžiamojo kodekso 226 straipsnio 1–4 dalys), papirkimo bylose (Baudžiamojo kodekso 227 straipsnio 1–3 dalys), piktnaudžiavimo bylose (Baudžiamojo kodekso 228 straipsnis). Tai yra vienos iš klasikinių bylų, kurias nagrinėjant, atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį, dalyvauja visuomenės atstovai. Korupcinio pobūdžio nusikaltimai yra susiję su valstybės pareigūnų piktnaudžiavimu užimamomis pareigomis, taigi šios bylos taip pat sulaukia rezonansinio atgarsio. Visuomenės atstovų įtraukimas į šių bylų nagrinėjimą turėtų prisidėti prie visuomenės antikorupcinio švietimo, taip pat pasitikėjimo valstybe ir jos institucijomis didinimo;

25.1.3. darbo byloje. Šios bylos taip pat priskirtinos klasikiniams atvejams, kai, remiantis kitų valstybių patirtimi, kartu su teisėjais bylas nagrinėja tarėjai. Pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą (toliau – Darbo kodeksas) individualūs darbo ginčai pirmiausia nagrinėjami ikiteismine tvarka darbo ginčų komisijose. Į komisijų sudėtį įeina Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės tarnautojas, profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų atstovai. Tikimasi, kad darbuotojams ir darbdaviams atstovaujančių organizacijų atstovų įtraukimas į darbo bylų nagrinėjimą teismuose leis efektyviau nagrinėti šias bylas, o šalys labiau pasitikės teismo sprendimu;

25.1.4. byloje dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį. Šiose byloje reiškiami ieškiniai prieš valstybę, todėl visuomenės atstovų įtraukimas į šių bylų nagrinėjimą leistų visuomenei labiau pasitikėti teismo nagrinėjimo rezultatais, ypač tais atvejais, kai, pavyzdžiui, teismai nagrinėja bylas dėl teisėjų ar teismų neteisėtų veiksmų;

25.1.5. civilinėse ir administracinėse byloje, kuriose pareikštas ieškinys ar pareiškimas viešajam interesui ginti. Kai teisme ginamas viešasis interesas, teismo nagrinėjimo dalykas būna susijęs su didesnės visuomenės dalies, tam tikros socialinės grupės ar socialiai pažeidžiamų asmenų interesais. Šiose byloje išryškėja didesnis visuomenės susidomėjimas ir suinteresuotumas, kad byla būtų išnagrinėta teisingai. Tarėjų dalyvavimas leistų įsiklausyti į visuomenės lūkesčius ir efektyviau įgyvendinti visuomenės interesą dėl teisingo bylos išnagrinėjimo;

25.1.6. byloje dėl tarnybinių ginčų. Tarnybinių ginčų atveju pagal savo prigimtį yra panašūs į darbo ginčus, todėl ir nagrinėjant šias administracines bylas tikslinga numatyti visuomenės atstovų dalyvavimą.

25.2. Tarėjai būtų skiriami dalyvauti minėtų kategorijų byloje tik tuomet, kai to pageidautų bent viena proceso šalis, prokuroras, kaltinamasis, nukentėjęsysis ar jų gynėjai ir (ar) atstovai. Toks pageidavimas teismui turėtų būti pareiškiamas proceso pradžioje. Tačiau nagrinėjant bylas dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimų ir darbo bylas tarėjai būtų skiriami visais atvejais.

25.3. Tarėjai nebūtų skiriami dalyvauti minėtų kategorijų byloje, jei jose faktiniai duomenys, sudarantys valstybės paslaptį, būtų naudojami kaip įrodymai, išskyrus atvejus, kai jie būtų išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka.

26. Tarėjų dalyvavimas procese, teisės ir pareigos:

26.1. Siūloma nustatyti, kad tarėjai dalyvautų tik žodinio bylos nagrinėjimo procese pirmosios instancijos teismuose. Apeliacinės instancijos teismo užduotis yra patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, taip pat ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas. Kadangi tokia funkcija priskirtina profesionaliems teisininkams, tarėjai nebūtų skiriami apeliaciniame procese. Dalyvauti kasaciniame teisme nagrinėjamosiose byloje tarėjai taip pat nebūtų skiriami, atsižvelgiant į šio teismo išskirtines funkcijas teismų sistemoje (teisės aiškinimas, vienodos teismų praktikos formavimas ir kt.).

26.2. Tarėjų procesinės teisės ir pareigos būtų iš esmės prilygintos teisėjo procesinėms teisėms ir pareigoms. Tarėjai kartu su teisėjais nagrinėtų civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas ir priimtų šiose byloje teismo sprendimus. Jei byla būtų paskirta nagrinėti vienam teisėjui, dalyvauti kartu nagrinėjant šią bylą būtų skiriami du tarėjai. Jei byla būtų paskirta nagrinėti trimis teisėjams, dalyvauti kartu nagrinėjant šią bylą būtų skiriami keturi tarėjai.

26.3. Siūloma nustatyti, kad teismo sprendimai priimami teisėjams ir tarėjams kartu tariantis ir taikant balsų daugumos principą.

27. Tarėjų veiklos garantijos:

27.1. Siūloma nustatyti draudimą daryti neteisėtą poveikį tarėjams, kuris būtų iš esmės analogiškos apimties, kaip ir draudimas daryti neteisėtą poveikį teisėjams. Asmenys, kurie savo veiksmais ar neveikimu trukdytų teismui (teisėjams ir tarėjams) vykdyti teisingumą, neteisėtai darytų poveikį bylos eigai ar baigčiai, atsakytų įstatymų nustatyta tvarka.

27.2. Tarėjai turėtų teisę gauti vykimo į teismą ir atgal, taip pat gyvenamosios patalpos nuomos išlaidų atlyginimą, kai vyktų iš kitos gyvenamosios vietovės, kurioje yra deklaravę savo gyvenamąją vietą. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad tarėjo procesinės teisės ir pareigos būtų iš esmės prilygintos teisėjo procesinėms teisėms ir pareigoms, tarėjams būtų mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti ar pasitarimuose teismo sprendimui priimti sugaištą laiką, taip pat nustatyta tvarka būtų kompensuojama už laiką, sugaištą susipažinti su bylos medžiaga.

27.3. Asmenims būtų garantuojama darbo vieta (einamos pareigos) tuo laiku, kai jie atlieka tarėjų pareigas, tačiau darbdaviai už šį laiką neprivalėtų mokėti darbo užmokesčio. Laikas, kai darbuotojas ar valstybės tarnautojas atliktų tarėjo pareigas, būtų įskaitomas į darbo stažą, darbo stažą kasmetinėms atostogoms gauti, tarnybos Lietuvos valstybei stažą. Be to, tarėjo pareigų atlikimo laikotarpiu būtų išlaikomos asmeniui priklausančios socialinės garantijos (pavyzdžiui, socialinis draudimas).

27.4. Siekiant užtikrinti tinkamas tarėjų darbo sąlygas teismuose, kils poreikis pagerinti teismų infrastruktūrą: įkurti tarėjų darbo vietas, suteikti jiems elektroninius parašus ir pan.

28. Tarėjų atsakomybė. Žalą, atsiradusią dėl tarėjų neteisėtų veiksmų, atlygintų valstybė Civilinio kodekso 6.272 straipsnyje nustatyta tvarka. Baudžiamoji atsakomybė tarėjams būtų taikoma kaip valstybės tarnautojams, vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 1 dalyje pateikta valstybės tarnautojo sąvokos apibrėžtimi.

29. Tarėjų pareigų pasibaigimas, išbraukimas iš tarėjų sąrašo:

29.1. Siūloma nustatyti, kad tarėjai išbraukiami iš tarėjų sąrašo, kai nebeatitinka jiems keliamų reikalavimų. Sprendimą išbraukti asmenį iš tarėjų sąrašo priimtų šį sąrašą administruojanti institucija.

29.2. Teismo pirmininko, teismo pirmininko pavaduotojo ar skyriaus pirmininko sprendimu tarėjas galėtų būti atleistas nuo pareigos dalyvauti nagrinėjant konkrečią bylą, jei dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių priežasčių negalėtų atlikti tarėjo pareigų. Taip pat būtų įtvirtinta, kad dalyvauti konkrečioje byloje paskirtas tarėjas gali nusišalinti ar būti nušalintas iš esmės analogiškais pagrindais, kaip ir bylą nagrinėjantis teisėjas.

29.3. Jei bylą nagrinėjantis tarėjas akivaizdžiai netinkamai atliktų savo pareigas, neužtikrintų, kad būtų laikomasi bylos nagrinėjimo tvarkos, ar bylos nagrinėjimo metu darytų kitų teisės pažeidimų, bylą nagrinėjantis teisėjas (ar teisėjai) galėtų kreiptis į teismo pirmininką, teismo pirmininko pavaduotoją, skyriaus pirmininką ar jų paskirtą teisėją dėl bylą nagrinėjančio teismo sudėties pakeitimo. Tokiu atveju tarėjas taip pat būtų išbraukiamas iš tarėjų sąrašo ir jam galėtų būti taikoma administracinė atsakomybė.

29.4. Nagrinėjant sudėtingas bylas galėtų būti skiriamas atsarginis tarėjas, kuris prireikus pakeistų tarėją, nebegalintį toliau dalyvauti nagrinėjant bylos. Tarėjo pakeitimo atveju būtų taikomos tos pačios procesinės taisyklės kaip ir teisėjo pakeitimo atveju.

29.5. Tarėjo pareigos galėtų pasibaigti ir tarėjas galėtų būti išbrauktas iš tarėjų sąrašo ir kitais koncepcijos įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatytais atvejais.

VII SKYRIUS

GALIMOS NUMATOMO TEISINIO REGULIAVIMO PASEKMĖS

30. Remiantis monografijoje pateikiamais atlikto mokslinio tyrimo rezultatais ir atsižvelgiant į koncepcijos VI skyriuje siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas, išskirtinos tiek teigiamos, tiek neigiamos tarėjų instituto teismuose įdiegimo galimos pasekmės:

30.1. Teigiamos pasekmės:

30.1.1. Visuomenės švietimas. Visuomenės švietimo nauda grindžiama dviem pagrindiniais aspektais: tiesioginiu ir netiesioginiu (per tiesioginę patirtį turinčių asmenų liudijimus) visuomenės supažindinimu su teismo institucija ir jos darbu, bendrų teisinių žinių sklaida, taip pat paklusimo įstatymui ir teisės dvasiai formavimu. Šios naudos gavėjais gali būti teismų sistema ir visuomenė. Yra tyrimų, rodančių, kad piliečių įtraukimas į teismo darbą ir ten jų įgytos žinios, patirtis didina pozityvių teismų sistemos vertinimų dalį. Nustatyta, kad turėdami tokių žinių piliečiai ne tik turi didesnę potencialą tinkamai naudotis teisinės sistemos teikiamomis galimybėmis, labiau paklūsta galiojančiai teisei, bet ir geba labiau daryti įtaką politiniams sprendimams kaip rinkėjai ar politinių organizacijų nariai.

30.1.2. Požiūrių įvairovė. Siekiant suprasti teisiamo asmens elgesio motyvus ir galimą vienos ar kitos bausmės poveikį jam, taip pat civilinio ginčo šalių tikruosius poreikius ir motyvus, reikia nusimanyti apie būtent tos socialinės grupės ir terpės, kurioje jis gyvena, dirba bei siekia sėkmės ir pripažinimo, ypatumus. Iš visuomenės (bendruomenės) pritraukti įvairiausioms socialinėms grupėms atstovaujantys asmenys į teismo vertinimą atneša požiūrių įvairovę, o per tai ir įvairiapusiškiau įvertintus, teisingesnius sprendimus.

30.1.3. „Gyvosios“ ir formaliosios teisės suartinimas. Visuomenės atstovai į teismo procesą perkelia bendruomenėje vyraujančią supratimą (socialines normas), „gyvąją“ teisę. Taip užtikrinama, kad sprendimas subalansuojamas su bendru teisingumo pajautimu (tad byloje dalyvaujantys asmenys – teisiajamieji, nukentėjusieji, ieškovai, atsakovai ir kiti – ir jų artimieji turi nepalyginamai mažiau galimybių jaustis patyrę neteisingumą), jo vykdymas palengvėja, o visuomenės pasitikėjimas teismu ir teisine sistema išauga (nes priimamas plačiau visuomenei suprantamas ir jos palaikomas sprendimas). Taip mažinamos galimybės, kad bus vykdomas tik formalus teisingumas.

30.1.4. Didesnė demokratija. Tarėjų institutas – būdas piliečiams įgyvendinti demokratinę teisę tiesiogiai dalyvauti valdant savo šalį. Kalbant apie Lietuvos Respubliką, įgyvendinant kitų valdžios šakų funkcijas Lietuvos Respublikos piliečiai dalyvauti gali, o teismo darbe – ne. Šiuolaikinių socialinių mokslų kontekste piliečių dalyvavimas teismo darbe analizuojamas ir per svarstomosios demokratijos prizmę. Šią demokratijos kryptį tyrinėjantys teoretikai tvirtina, kad tokia demokratijos forma teikia daugiau naudos nei kitos valdymo formos, kadangi ji skatina piliečius teikti ir ginti savo nuomonę, taip pat skatina labiau informuotos piliečių bendruomenės formavimąsi. Be to, svarstymai padeda pasiekti bendro supratimo ir tolerancijos bei suteikia didesnę tikro konsensuso tarp piliečių tikimybę.

30.1.5. Papildoma apsauga nuo galimo poveikio teismui ir nuo paties teismo piktnaudžiavimo. Tiek viešai teigiama, tiek ir specializuotų tyrimų ataskaitose neretai nurodoma, kad tarėjai padės apsaugoti nuo korupcijos, suveiks kaip tam tikras stabdis, padidins korupcinės veikos atskleidimo tikimybę, nes pats korumpuotos institucijos įvaizdis teismui yra vienas pagrindinių nepasitikėjimą skatinančių faktorių. Tarėjai padeda užtikrinti ir deramą procedūrinio teisingumo lygį. Jau vien tarėjų

dalyvavimo faktas verčia profesionalius teisėjus eksplicitiškai argumentuoti savo sprendimus, o esant klausimų ar prieštaravimų iš kitų kolegijos narių, – dalyvauti platesnėje diskusijoje.

30.1.6. Papildomas teisėjų nepriklausomumo garantas. Tarėjai gali apsaugoti teismą nuo politikų ar kitų trečiųjų asmenų spaudimo. Teismui priimant tiek viešosios nuomonės požiūriu, tiek ir politikams nepriimtinus sprendimus, piliečių dalyvavimas sprendimą priimančioje kolegijoje apsaugo ne tik profesionalius teisėjus, bet ir teismą kaip instituciją.

30.1.7. Didesnis legitimumas. Tarėjų įtraukimas gali turėti įtakos tiek visos teisinės sistemos (padarant ją artimesnę visuomenės vertybėms), tiek ir, siauresne prasme, teismų sistemos legitimumui. Tvirtinama, kad ši neprofesionalių piliečių įtraukimo įtaka – esminė. Kadangi tarėjai ateina su tam tikra specifine patirtimi, tai teismams sudaro galimybes priimti sprendimus, kurie šalims yra suprantami, o teismui leidžia geriau suprasti šalių poziciją ir lūkesčius. Galima tvirtinti, kad socialinių, ekonominių, moralinių ir panašių visuomenės aktualijų neatitinkančią vertybių sistemą propaguojanti institucija nebus legitiimi.

30.2. Neigiamos pasekmės:

30.2.1. Išaugusios sąnaudos. Kalbant apie didesnes tarėjų dalyvavimo sąnaudas, iš esmės minėtini du aspektai: laikas ir finansiniai ištekliai. Laiko sąnaudų didėjimas yra neišvengiamas. Tai paaiškintina platesniu žodiškumo principo taikymu, papildomų klausimų uždavimu, ilgesniu svarstymu, poreikiu paaiškinti tarėjui tam tikrus teisinius klausimus, taip pat tokiomis situacijomis kaip tarėjo liga ar kita neatvykimo priežastis (ypač į posėdį, kuris toje byloje jau nėra pirmas). Kita vertus, galima tikėtis, kad dauguma šių dalykų gerins sprendimų kokybę (dėl nuomonių įvairovės ir papildomo stimulo profesionaliems teisėjams eksplicitiškai argumentuoti savo sprendimus). Didesnių finansinių išteklių poreikis taip pat akivaizdus (plačiau – koncepcijos VIII skyriuje).

30.2.2. Sprendimų argumentavimas subjektyviu teisingumo jausmu, emocijomis, prietarais ir stereotipais. Profesionaliems teisėjams nagrinėjant bylas kartu su tarėjais, gali būti priimami formaliosios teisės požiūriu nepagrįsti sprendimai, kai vadovaujamasi subjektyviais kriterijais. Vis dėlto subjektyvus teisingumo jausmas, bent jau sprendžiant fakto ir kaltės klausimus, nėra vien tik (ar visuomet) subjektyvus: tyrimai rodo, kad paprastai jis atitinka bendrus praktikoje naudojamus teisinius konstruktus. Tad nors tam tikri mąstymo skirtumai egzistuoja, galutinis rezultatas būna labai panašus – tarėjai su profesionaliais teisėjais nesutaria tik retais atvejais.

30.2.3. Tarėjų korupcijos ir šališkumo rizika. Galima teigti, kad teisėją nuo korupcinių veikų ir šališkumo, be kita ko, atgraso profesinės karjeros perspektyvos (teisininko profesijos teikiamas galimų veiklos sričių pasirinkimas padarius tam tikrą pažeidimą gali susiaurėti iki minimumo), atlyginimo, socialinių garantijų praradimas ir pan. Tarėjai, vykdydami savo pareigas, tokiomis garantijomis nerizikuotų, o vien baudžiamosios teisės priemonėmis užkirsti kelią tam tikriems pažeidimams gali būti sudėtinga. Manytina, kad šias rizikas būtų galima suvaldyti, ribojant tarėjo funkcijų atlikimo trukmę, nustatant skaidrų tarėjų atrankos procesą ir panašiai.

30.2.4. Grėsmė jurisprudencijos tęstinumo principui, neprognozuojami sprendimai. Nepaisant to, kad tarėjai dažniausiai sutaria su profesionaliais teisėjais ir paprastai sprendimas priimamas bendru sutarimu, neišvengiamai bus bylų, kur pozicijos išsiskirs. Savaime tai nebūtų didelė problema, tačiau egzistuoja rizika, kad tarėjų balsais teismas gali nukrypti nuo suformuotos praktikos. Tai akivaizdžiai prieštarautų konstituciniam asmenų lygiateisiškumo principui. Šios potencialios problemos sprendimas – apeliacinės instancijos ir kasacinio teismo formavimas be tarėjų.

30.2.5. Išlaugęs kvalifikuoto teisinio atstovavimo poreikis. Atsižvelgiant į tai, kad sprendimą kartu su teisėju priimančys tarėjai neturėtų teisinės kvalifikacijos, gali išaugti poreikis patiems proceso dalyviams pasirūpinti kvalifikuotu teisiniu atstovavimu, kad būtų tinkamai apgintos jų teisės procese.

30.2.6. Grėsmė tarėjams dėl atliekamų funkcijų pobūdžio. Neatmestina rizika, kad tarėjai, vykdydami savo pareigas, tam tikrais atvejais gali susilaukti grasinimų iš bylos dalyvių, taip pat gali iškilti grėsmė tarėjų turtui, sveikatai ar net gyvybei (pavyzdžiui, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl labai sunkių nusikaltimų). Vis dėlto manytina, kad šiuo atveju turėtų pakakti bendrų teisės aktuose nustatytų teisės pažeidimų prevencijos ir užkardymo priemonių, o specialių tarėjų apsaugos mechanizmų, atsižvelgiant į jų atliekamų funkcijų nenuolatinį pobūdį, nustatyti netikslinga.

31. Papildomos rizikos, su kuriomis gali būti susiduriama, diegiant tarėjų institutą teismuose:

31.1. Sprendimo argumentavimas. Teismo sprendimą surašo ir argumentuoja profesionalus teisėjas, kuris, be kita ko, pirmininkavo posėdžiams. Būtent profesionalus teisėjas turės surašyti motyvuotą teismo sprendimą ir tais atvejais, kai jis nesutiks su sprendimą nulėmusia tarėjų nuomone. Tai gali turėti neigiamos įtakos sprendimo motyvų kokybei.

31.2. Nepasitikėjimas tarėjais. Nors diegiant tarėjų institutą siekiama kelti visuomenės pasitikėjimą teismais, tačiau egzistuoja rizika, kad gali būti nepasitikima ir pačiais tarėjais. Atrenkant tarėjus atsitiktinės atrankos būdu, galimas nepakankamas visuomenės reprezentatyvumas. Tokiu atveju gali būti išsakoma kritika, kad tarėjai atstovauja ne visos visuomenės, o tik tam tikrų socialinių grupių interesams.

31.3. Piliečių nenoras būti tarėjais. Vertinant užsienio valstybių patirtį galima tikėtis, kad galimas ne itin didelis piliečių noras dalyvauti teismo darbe savaime netaps neįveikiama kliūtimi, ypač jei dalyvavimas teismo posėdžiuose nebus itin dažnas ir neapsunkins tarėjų, taip pat jei bus deramai kompensuojama už sugaištą laiką ir pagal galimybes remiamasi savanoriais.

31.4. Teisėjų dominavimas ir tarėjų pasyvumas. Daugeliu atvejų tarėjai turi tokias pačias teises kaip profesionalūs teisėjai. Tačiau vien tai, kad formaliai suteikiamas vienodas statusas, nereiškia, kad jis toks ir bus. Savaime nėra vertintina neigiamai, jei profesionalūs teisėjai proceso metu yra aktyvesni nei tarėjai. Vis dėlto visiškas tarėjų pasyvumas galėtų tarėjus delegituoti visuomenės akyse.

31.5. Konfidencialumo principo nesilaikymas. Proceso dalyvių privatumo klausimas gali būti ypač aktualus, nagrinėjant bylas dėl „jautrių“ nusikaltimų (pirmiausia dėl išžaginimų ir kitų lytinių nusikaltimų) ar kitais panašiais atvejais. Neatmestina rizika, kad tarėjai tam tikrais atvejais nesilaikytų konfidencialumo principo ir atskleistų byloje pateiktą informaciją tretiesiems asmenims.

VIII SKYRIUS FINANSINIS IR EKONOMINIS PAGRĮSTUMAS

32. Įdiegus tarėjų institutą teismuose, kils papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis. Šios papildomos lėšos bus reikalingos atliekant tarėjų atranką ir administruojant tarėjų sąrašo sudarymą, apmokant tarėjų vykimą į teismą ir atgal, gyvenamosios patalpos nuomos išlaidas, kai tarėjai vyks iš kitos gyvenamosios vietovės, kurioje yra deklaravę savo gyvenamąją vietą, taip pat užtikrinant jų turimas socialines garantijas. Papildomų lėšų reikės apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacijai tarėjams sumokėti pagal faktiškai nagrinėjant bylą ar pasitarimuose teismo sprendimui priimti sugaištą laiką, taip pat nustatyta tvarka mokamai kompensacijai už laiką, sugaištą susipažinti su

bylos medžiaga. Be to, kils papildomų lėšų poreikis teismų infrastruktūrai pagerinti: įkurti tarėjų darbo vietoms, suteikti jiems elektroninius parašus ir pan.

33. Realus valstybės biudžeto lėšų poreikis tarėjų institutui teismuose finansuoti priklausys nuo bylų, kuriose tarėjai atliks savo pareigas, skaičiaus, ypač atsižvelgiant į tai, kad tam tikrų kategorijų bylose tarėjai dalyvaus tik tada, jei to pageidaus bent viena iš proceso šalių. Šis poreikis bus tiksliai identifikuotas, rengiant koncepcijos įgyvendinamuosius teisės aktus.

34. Vadovaujantis Nacionalinės teismų administracijos ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos turimais statistiniais duomenimis, 2014 m. pirmosios instancijos teismuose išnagrinėta maždaug 5500 bylų, nurodytų koncepcijos 25.1 papunktyje. Apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydis, neatskaičius mokesčių, yra 1853,10 euro. Skaičiuojant, kad vidutinis mėnesio darbų dienų skaičius yra 21, vienos darbo dienos kompensacija tarėjui sudarytų 88,24 euro. Preziumuojant, kad vienos bylos nagrinėjimas žodinio proceso tvarka teismo posėdžių salėje vidutiniškai trunka 7 dienas ir kad visose koncepcijos 25.1 papunktyje nurodytose bylose būtų prašoma tarėjų dalyvauti, metinis valstybės biudžeto lėšų poreikis apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacijai tarėjams sumokėti pagal faktiškai nagrinėjant bylą sugaištą laiką sudarytų maždaug 7 000 000 eurų.

35. Valstybės įmonės Registrų centro pateiktais duomenimis, diegiant tarėjų institutą teismuose taip pat prireiktų vienkartinių maždaug 750 000 eurų investicijų informacinėms sistemoms patobulinti: 150 000 eurų – Gyventojų registrui, 600 000 eurų – LITEKO.

IX SKYRIUS NUMATOMI PAKEISTI TEISĖS AKTAI

36. Siekiant įgyvendinti koncepcijos VI skyriuje siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas, reikės pakeisti ir (ar) papildyti Konstitucijos IX skirsnio „Teismas“ nuostatas ir 48 straipsnį. Taip pat reikės pakeisti ir (ar) papildyti šiuos įstatymus (prireikus – ir jų įgyvendinamuosius teisės aktus):

- 36.1. Teismų įstatymą;
- 36.2. Civilinio proceso kodeksą;
- 36.3. Baudžiamojo proceso kodeksą;
- 36.4. Administracinių bylų teisenos įstatymą;
- 36.5. Civilinį kodeksą;
- 36.6. Baudžiamąjį kodeksą;
- 36.7. Administracinių nusižengimų kodeksą;
- 36.8. Darbo kodeksą;
- 36.9. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą;
- 36.10. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą.

37. Vadovaujantis Konstitucijos 147 straipsniu, sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Lietuvos Respublikos Seimui ne mažesnė kaip 1/4 visų Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė. Už koncepcijai įgyvendinti reikalingų kitų įstatymų projektų parengimą yra atsakinga Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Teisės sistemos departamento
direktoriaus pavaduotoja
Natalija Žilinskienė
2016-04-20

Teisingumo ministras
Juozas Bernatoniš
Juozas Bernatoniš

LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJA

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai
Gedimino pr. 30
LT-01104 Vilnius

2016-02-23 Nr. ((9.4)-5K-1602901)-6K-1601904
Į 2016-02-04 Nr. (1.6)2T-122

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO PROJEKTO

Lietuvos Respublikos finansų ministerija susipažino su Teisingumo ministerijos parengtu Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektu (toliau – Nutarimo projektas).

Vadovaujantis koncepcijos nuostatomis tarėjams būtų mokama apylinkės teismo teisėjo pareiginės algos dydžio kompensacija pagal faktiškai bylai nagrinėti sugaištą laiką, skaičiuojant vienos dienos kompensaciją 88,24 euro. Metinis valstybės biudžeto lėšų poreikis tarėjų kompensacijoms mokėti sudarytų 7 mln. eurų. Papildomų lėšų taip pat reikės tarėjų atrankai vykdyti, tarėjų sąrašui sudaryti ir administruoti, tarėjų vykimo į teismą ir atgal, taip pat gyvenamosios patalpos nuomos išlaidoms apmokėti, tikėtinas ir didesnių patalpų poreikis teismuose. Be to, diegiant tarėjų institutą teismuose, taip pat prireiks papildomų lėšų informacinėms sistemoms tobulinti. Iš viso papildomas lėšų poreikis numatomas daugiau kaip 8 mln. eurų per metus.

Lietuvos Respublikos finansų ministerija pažymi, kad pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo nuostatas maksimalus įstaigos vadovo vienos dienos pareiginis atlygis – 80,78 euro, vyriausiojo specialisto vienos dienos atlygis – 43,5 euro. Pagal Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo nuostatas Seimo, Respublikos Prezidento, kitų pagal specialius įstatymus paskirtų valstybinių (nuolatinųjų) komisijų narių vienos dienos atlygis sudaro 43,5 euro. Pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis 2015 m. III ketvirčio vidutinis darbo užmokestis šalies ūkyje (be individualių įmonių) bruto buvo 735,1 euro, t. y. vidutinis dienos darbo užmokestis – 35 eurai.

Lietuvos Respublikos finansų ministerija, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, mano, kad siūlomas tarėjui vienos dienos atlygis, neįskaitant važiavimo išlaidų ir nuomos išlaidų kompensacijų, 88,24 euro yra per didelis. Tarėjams apmokėjimas už dalyvavimą bylose galėtų būti analogiškas kaip Prokurorų atrankos komisijos arba Pretendentų į teisėjus egzamino komisijos

Tarejai(LRVproj)

nariams (5,5 euro už valandą), apskaičiuojamas taikant Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo priedėlio IV skyriaus „Valstybės pareigūnų pareiginės algos“ 8.3 papunktyje nurodytą pareiginės algos koeficientą. Taip pat Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuomone, tarėjui turėtų būti mokama ne kompensacija, bet atlygis už faktiškai sugaištą laiką nagrinėjant bylą.

Taip pat siūlome koncepcijoje nurodyti numatomą tarėjų skaičių bei iš kieno asignavimų bus finansuojamas tarėjų institutas.

Ministerijos kancleris

Giedrius Rimša

L. Mangevičienė (8 5 2390119)
R. Mockus (8 5 2 390201)

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO
„DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS
PATVIRTINIMO“ PROJEKTO
DERINIMO PAŽYMA**

Institucija	Pastabos esmė	Pastabos įvertinimas
LRVK Teisės departamento 2016-04-13 pažyma Nr. NV-1115	1. Atsižvelgiant į tai, kad įdiegiant tarėjų institutą siekiama stiprinti visuomenės pasitikėjimą teismais, siūlytina papildomai pagrįsti, kuo remiantis tikimasi, jog siūlomomis priemonėmis bus pasiektas reguliavimo tikslas ir kad numatomo reguliavimo nauda pateisins reguliavimo sąnaudas, kartu įvertinant ir tai, kad nei Konceptijoje nei Projekto lydimyje medžiagoje nėra nurodyta argumentų, kad siūlomas modelis yra tinkamesnis už galimas kitas priemones, didinančias pasitikėjimą teismais, pavyzdžiui, mediacijos, alternatyvių ginčų sprendimo būdų taikymą, įvertintas prisiekusiųjų teismo variantas ar pan.	Neatsižvelgta Konceptijoje išsamiai apžvelgiama užsienio valstybių patirtis, taip pat apibūdinamos tiek teigiamos, tiek neigiamos tarėjų instituto teismuose įdiegimo pasekmės. Rengiant koncepciją vadovautasi mokslinio tyrimo rezultatais, pateiktais Lietuvos teisės instituto 2015 m. parengtoje monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“. Visa tai leidžia įvertinti siūlomų priemonių pagrįstumą. Be to, būtent tarėjų instituto teismuose koncepcijos parengimas yra numatytas tiek Vyriausybės programoje, tiek jos įgyvendinimo prioritetinių priemonių 352 punkte.
	3. Įvertinant tai, kad Konceptija sudaromos teisinės prielaidos būsimam teisiniam reguliavimui, pastebėtina, kad nėra pakankamai aiškus tarėjų sąrašo atnaujinimo modelis, pavyzdžiui, ar būtų ribojamas savanoriškais pagrindais įrašytų asmenų buvimas sąrašė, kaip būtų siūloma atnaujinti sąrašą, jeigu pakaktų tarėjų savanoriškai atliekančių pareigą ir jie pageidautų likti sąrašė. Be to, pastebėtina, kad Konceptijos 29 punkte nustatomi ne visi galimi išbraukimo iš sąrašo pagrindai, pavyzdžiui, nėra aptariamas kadencijos pasibaigimo pagrindas, pasitraukimo „savo noru“, įrašytiems į sąrašą savanorišku pagrindu, galimybė ar pan.	Iš dalies atsižvelgta Konceptijoje siekiama apibrėžti tik pagrindinius tarėjų veiklos aspektus. Tuo tarpu įvairūs procedūriniai klausimai (tokie kaip tarėjų sąrašo atnaujinimo tvarka) bus aptarti koncepciją įgyvendinančiuose įstatymuose. Konceptijoje bus patikslinta, kad įstatymai nustatys ir kitus tarėjų pareigų pasibaigimo ir išbraukimo iš tarėjų sąrašo atvejus.
	4. Siūlytina Konceptijos 34 punkte pateiktą 2014 metais pirmos instancijos teismuose išnagrinėtų bylų skaičių atnaujinti, pateikti aktualesnius duomenis.	Neatsižvelgta Pažymėtina, kad Vyriausybės programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių 352 punkto įgyvendinimo terminas yra 2015 m. IV ketvirtis, dėl to koncepcijoje remiamasi 2014 m. statistiniais duomenimis. Manytina, kad šiame teisėkūros proceso etape statistinių duomenų atnaujinimas būtų perteklinis, o iš naujo gauti statistiniai duomenys iš esmės nesiskirtų nuo 2014 m. duomenų.
	5. Įvertinant tai, kad Konceptijos teikimo pagrindas yra Vyriausybės programos priemonių įgyvendinimas, siūlytina įvertinti, ar siekiant konkrečių rezultatų, nebūtų tikslinga Projekte nustatyti	Neatsižvelgta Akcentuotina, kad Vyriausybė neturi Konstitucijos keitimo iniciatyvos teisės, todėl teisės aktų projektų parengimo terminai galėtų būti numatyti tik tuomet,

	Koncepcijoje siūlomų priemonių įgyvendinimo terminą.	kai Seime būtų pakeistos atitinkamos Konstitucijos nuostatos.
	<p>8. Koncepcijos 23 punkte nustatomi reikalavimai tarėjams, vienas kurių – nebūti valstybės politiku, valstybės pareigūnu, statutiniu valstybės tarnautoju, teisėju, prokuroru, advokatu (padėjėju), notaru (asesoriumi), antstoliu (padėjėju), teismo, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos, Nacionalinės teismų administracijos valstybės tarnautoju ar darbuotoju, dirbančiu pagal darbo sutartį, kariu, nors svarstyтина, ar šiuo atveju Koncepcijoje tikslinga numatyti baigtinį subjektų pareigų sąrašą, kuris esant poreikiui, dar galėtų būti pildomas, pavyzdžiui, priklausomai nuo siekiamo tikslo, siūlytina įvertinti, ar šis sąrašas neturėtų būti papildomas nustatant apribojimus asmenims vykdančioms privačią detektyvinę veiklą ar pan. Be to, pastebėtina, jog nėra aptariama, kuriuo momentu Koncepcijos 23 punkte nustatomus reikalavimus būtų tikslinga taikyti.</p>	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Koncepcijoje pateikiamas tam tikrų konkrečių teisinių profesijų, kurių atstovai negalėtų būti tarėjais, sąrašas nelaikytinas baigtiniu. Koncepcijos 23 punkte nurodoma, kad pateikiami tik <i>pagrindiniai</i> reikalavimai asmenims, kurie galėtų būti skiriami tarėjais. Taigi prireikus reikalavimų sąrašas galės būti pildomas koncepciją įgyvendinančiuose įstatymuose.</p> <p>Koncepcijoje nurodoma, kad atitiktį koncepcijoje minimiems reikalavimams asmuo patvirtintų pateikdamas nustatytos formos deklaraciją. Į tarėjų sąrašą įtraukti asmenys visą buvimo šiame sąrašė laikotarpį turėtų atitikti nurodytus reikalavimus.</p>
	10. Svarstyтина, ar siekiant aiškaus tolesnio reguliavimo užtikrinimo, Koncepcijoje nebūtų tikslinga aiškiai nustatyti, ar tarėjų veikla bus vykdoma darbo sutarties pagrindu, tokiu būdu užtikrinant, kad asmenys privalomai būtų draudžiami Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatytų rūšių socialiniu draudimu.	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Koncepcijoje jau nurodyta, kad tarėjo pareigų vykdymas vertintinas kaip pilietinės pareigos atlikimas, o ne kaip darbo santykiai. Atsižvelgiant į tai, su tarėjais nebus sudaromos darbo sutartys, o jų veikla bei specialus teisinis statusas bus reglamentuotas Konstitucijoje ir koncepciją įgyvendinančiuose įstatymuose.</p>
	<p><i>Dėl kitų svarbių aspektų.</i> Atsižvelgiant į tai, kad Projektu teikiamą Koncepciją siūloma tvirtinti Seimo nutarimu, manytina, kad galimas neatitikimas Teisėkūros pagrindų įstatymo 12 straipsnio 2 dalies nuostatai, nustatančiai, jog numatomo teisinio reguliavimo koncepciją tvirtina subjektas, kuris priima sprendimą dėl koncepcijos rengimo. Vertinant esamą situaciją, siūlytina įvertinti poreikį tikslinti minėtą Teisėkūros pagrindų įstatymo straipsnį, įtvirtinant aiškesnį teisinį reguliavimą įstatyminiu lygmeniu.</p>	<p>Neatsižvelgta</p> <p>Pastebėtina, kad Nutarimo projektas parengtas, įgyvendinant Vyriausybės programą, kuriai pritarta Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51. Taigi iš esmės galima laikyti, kad sprendimas dėl koncepcijos rengimo tikslingumo buvo priimtas jau tuomet, kai Seimo nutarimu buvo pritarta Vyriausybės programai. Be to, svarbu akcentuoti, kad koncepcijai įgyvendinti reikės pakeisti Konstituciją. Vadovaujantis Konstitucijos 147 straipsniu, sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Seimui ne mažesnė kaip 1/4 visų Seimo narių grupė. Tuo tarpu Vyriausybė neturi Konstitucijos keitimo iniciatyvos teisės. Atsižvelgiant į tai, siūloma, kad koncepcija būtų tvirtinama Seimo nutarimu.</p>

Teisingumo ministras

 Juozas Bernatoniš

Sĩūlau įtraukti į Vyriausybės posėdžio (pasitarimo) darbotvarkės projektą

[Signature]
2016-05-05

Dėl Seimo nutarimo "Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo" projekto (TAP-16-559)(16-5142)

Pranešėjas: teisingumo ministras J. Bernatoniš

Dalyvauja: TM Teisės sistemos departamento Teisės sistemos vystymo skyriaus patarėjas T. Mickevičius

Klausimo kuratorius: N. Makštelienė

[Signature]
2016-04-14

<p>Apsvarstyta ministerijų atstovų pasitarime</p> <p><u>2016-04-19</u> (data)</p>	<p>Ministerijų atstovų pasitarimo protokolo išrašas</p> <p>1. Remiantis TM įvestimi FM ir Td portalo - bas. 2. Patvirtintą projektą pristatyti Vyriausybės posėdžio B dalyje. (2016-04-19 21/)</p>
<p>Informacija apie projekto svarstymą Vyriausybės pasitarime ar/ir Vyriausybės posėdyje</p>	<p>Papildoma informacija</p>

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO „DĖL VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TARĖJŲ) INSTITUTO TEISMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PROJEKTO PATEIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

_____ Nr. _____
Vilnius

Įgyvendindama šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 461 punktą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, 352 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Pritarti Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projektui ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Seimui.

2. Įgalioti teisingumo ministrą Juožą Bernatoniį, o jam negalint dalyvauti – teisingumo viceministrą Giedrių Mozūraitį atstovauti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, svarstant nurodytą nutarimo projektą Lietuvos Respublikos Seime.

Ministras Pirmininkas

Algirdas Butkevičius

Teisingumo ministras

Juozas Bernatoniis